

Jákob és a csellel megszerzett áldás

Nem lehet nem észrevenni azt a szembetűnő eltérést, ahogyan Jákob személyiségét értékelik az őt körülvevő szereplők.

Ézsau, az ikertestvére például kifejezetten csalónak tartotta azért, amiért ellopta az áldásait:

„Ezért hívják Jákobnak, mert már kétszer is becsapott: az elsőszülöttségemet elvette, és íme, most elvette az áldásaimat is!” (Mózes 1., 27:36)

Vagyis: az igazmondás erényét kéri számon ikertestvérén, miközben ő éppen most vallja be saját magáról ennek ellenkezőjét.

Hiszen ha őszinte lenne, akkor el sem fogadhatta volna azt, hogy apja áldásokat ajánl neki!

Ugyanis már önként eladta az elsőszülöttségét Jákobnak. A Tóra pedig tanúsította, hogy Jákob részéről semmiféle kényszerítés nem történt¹.

Ha ez azonban így van, akkor ki is a hazug: Jákob vagy Ézsau?

Miközben Ézsau szerint Jákob egy csaló, addig a Tóra pontosan ennek az ellenkezőjét írja le a két testvér jellemzésekor:

„És lett Ézsau vadászatot **ismerő**, a mező embere, és Jákob **egyszerű** ember, sátrakban lakozó.” (Mózes 1., 25:27)

Rási egyszerű magyarázata alapján ez azt jelenti, hogy Jákobot a Tóratanulás sátra érdekelte, Ézsaut azonban a mezei vadászat, és az ahhoz kapcsolódó fizikai élvezetek.

Túl ezen, Ézsauról azt olvassuk, hogy „vadászatot ismerő” [jodéa cájid], vagyis az ismereteiben, az **intellektusában rejlik az ereje**. Ehhez képest Jákobról, akit hagyományosan a Tóratanuláshoz kapcsolunk, azt olvassuk, hogy „egyszerű ember” [is tám], amit Rási úgy is magyaráz, hogy ő bezzeg nem értett azokhoz a trükkökhöz, becsapásokhoz, amikhez Ézsau.

Farnadi-Jerusalími Temima rajza. Köszönjük!!

Impresszum

Az *omek* szó jelentése: *mélység*. Az orti.hu célja a hagyományos zsidó értékek, autentikus tórai tanítások megjelenítése közérthető, modern formában. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Írta és szerkesztette: Szántó-Várnagy Binjomin, a Bét Jehuda közösség rabbija (Budapest, 1084 Scheiber Sándor utca 2.).

Megjelenik 150 példányban.

¹ „És megvetette Ézsau az elsőszülöttséget” (Mózes 1., 25:34) – írja a Tóra. Vagyis kritizálja Ézsaut, amiért nem tudta kellőképpen értékelni azt, hogy az elsőszülöttség mennyire fontos.

Valóban ilyen egyszerű, egyenes ember lett volna Jákob, aki alkalmatlan a csalásra? Ha igen, akkor hogy lehet az, hogy Ézsau pontosan azt kritizálja benne, hogy csaló?

Hogyan lehetséges, hogy ennyire eltérő leírás fogalmazódjon meg ugyanarról az emberről?

Ézsau azt kifogásolta, hogy Jákob ellopta az áldásokat². Meglepő módon a Talmud ugyanebben az epizódban éppen Jákob kiemelkedő becsületességére talál bizonyítékot:

„*Akinek nincsen gonoszság³ a nyelvén – ez Jákob ősatyánk, ahogyan írva van: 'Talán meg fog tapogatni atyám, és olyan leszek a szemében mint egy csaló'*” (Mákot 24a, Zsoltárok 15:3, Mózes 1., 27:12 alapján)

De hogyan tanulhatunk Jákob becsületességéről abból, hogy ő maga is megfogalmazta, hogy éppen csalásra készül?

Rási magyarázata szerint abból, ahogyan vonatkozott elfogadni anyjának utasítását. Éppen ebből a kijelentésből derül ki, hogy számára ez az eljárás egyáltalán nem volt ideális, és kizárólag anyja iránti tiszteletből tette meg.

Az *Ároch láNér*⁴ magyarázata szerint a csalók gyakorlattan tudnak hazudni, míg az alapvetően igazmondáshoz szokott emberek nagyon könnyen lebuknak, ha olyan szituációban találják magukat, melyben el kell térniük a valóságtól.

Emiatt pontos a szóhasználat a fenti zsoltárban: לא רגל על לשוני, szó szerint, nincsen megszokva a nyelvén. Ezért mondta Jákob, hogy „*talán meg fog tapogatni atyám*” – átvitt értelemben: ki fogja tudni tapintani, hogy nem mondok igazat.

Hiszen Jákob általában nem járatos, nem gyakorlott a ferdítés „mesterségében”. És végül valóban így is lett!

HALACHA

Jákob dilemmája – vajon a halacha segít megválaszolni?

Bölcseink azt tanítják nekünk, hogy az ősatyák már azelőtt betartották a Tóra törvényeit, hogy azt a Szináj hegyen a nép megkapta volna.

A Tóraadás nagy forradalma az volt, hogy a Tóra egészét a zsidó nép egésze megkapta. Ettől függetlenül kiemelkedő egyének a Tóra bölcsességének, tanításainak bizonyos részeit a Teremtő felfedte már korábban is –

2 Ézsau haragja önmagában is megdöbbentő fordulat. Amikor Rebeka a csalást Jákobnak javasolta, akkor mindketten csak Jichák haragjától féltek. Az, hogy mindez Ézsaut esetleg zavarhatná, fel sem merült – hiszen ő eladta az elsőszülöttséget. A figyelmes olvasó Ézsau oldalán is komoly változást tapasztalhat – meggyőződés szerint ez Jichák hatására történt, aki, miután Ézsau idegen feleségeket vett, szülei megkérdezése nélkül (*ld. Mózes 1., 26:35*), vissza akarta téríteni őt atyái útjára azáltal, hogy áldást ígért számára a vadhúsert cserébe.

3 A héber eredeti kifejezés [*rágál*] itt inkább rágalmazást, *lason hárát* jelent mint hazugságot. Ezt magyarázza a *Máhársá*, aki szerint Jákobnak *lason hárát*, vagyis rosszat kellett volna mondania Ézsauról, ha ez a trükk nem lenne. Hiszen Ézsau alkalmatlan arra, hogy az ősi áldást folytassa, valamint az elsőszülöttségét is eladta. Jákob tehát azáltal, hogy részt vett ebben a nem teljesen őszinte eljárásban, a kisebbik rosszat választotta, és megvédte testvére becsületét apjuk szemében.

4 *Jákob Ettlinger rabbi (1798-1871, Németország)*. *Ároch láNér* című műve egyike a klasszikussá vált, modern korban íródott Talmudmagyarázatoknak.

pontosan annak és annyit, amennyit Ő a bölcsességében helyesnek látott.

Az ősatyák pedig – kiemelkedő szerepükhöz méltó módon a Tóra törvényeinek is egy kiemelkedő mennyiségét kaphatták meg, akkoriban még nem kötelező erejű parancsként, hanem isteni útmutatásként.

Ha ez így van, akkor Jákob pontosan hogyan is csaphatta be apját, amikor bement hozzá, hogy elvegye az Ézsauak szánt áldásokat? Hiszen a Tóra megparancsolja: „*hazug beszéd*től távol légy!” (Mózes 2., 23:7)

Mindenekelőtt azt kell ehhez észrevennünk, hogy Jákob mindezt nem önszántából tette, hanem anyja parancsára. Így ezáltal egy másik, szintén tórai törvényt teljesített: „*tiszteld atyádat és anyádat!*” (Mózes 2., 20:11)

Mindez felveti a – számunkra is gyakran aktuális – kérdést:

mi a teendő abban az esetben, ha két micva van előttünk, melyek egymásnak ellentmondanak? Vajon vannak-e szabályaink arra, hogy segítsenek választani közülük?

Természetesen: a Tóra és a Talmud kincses-tára az ilyen helyzetekkel kapcsolatban is gazdagon ellát minket információval.

Igen híres a Talmud *Jevámot* traktátusa elején található, több oldalas elemzés, melynek címe: *ászé doche lo táászé [tevőleges parancsolat, ami eltol egy tiltást] (3b-7b oldalakon).*

Ez a szakasz számos tórai példát hoz, melyek mögött filozófiai szempontból is elgondolkodtató megfontolás húzódik meg. Aki

ugyanis egy tórai tiltást szeg meg, az még a legenyhébb esetben is 39 botütést érdemel (*Misna Mákot 3:1-9*), a tevőleges parancsolat elmulasztásáért azonban nem jár semmiféle büntetés.

Eszerint azt gondolnánk, hogy a tiltás esik nagyobb súllyal a latba. A Tóra azonban éppen ennek az ellenkezőjére tanít minket: a tevőleges parancsolat az, ami eltolja a tiltást.

Ezért van az, hogy ha négy sarkú ruhánkra rojtokat aggatunk [*cicit*], akkor az lehet két-féle szőtesből készült [*sátnéz*], valamint ha a fiúgyermek születése utáni 8. nap éppen sábeszra esik, akkor is elvégezzük a körülmétélést, nem bánva azt, hogy ezzel a szombatot meg kell szegnünk.

Jákob dilemmájának esetében ez az elv nem alkalmazható, hiszen ott a szülői tisztelet tevőleges parancsa – legalábbis formálisan – nem a hazug beszéd tiltásával áll szemben, hanem egy felszólítással, miszerint a hazug beszédetől el kell távolodnunk.

Természetesen a rabbik vitatkoznak azon, hogy ha egy parancsolat csak formailag tevőleges, valójában azonban tiltó [*láv hábá miklál ászé*], akkor azt technikailag tilalomnak vagy felszólításnak számítsuk⁵.

Ha azok szerint döntenénk, akik tilalomnak számítják, akkor ezzel Jákob dilemmáját is megválaszolnánk: a szülői tisztelet parancsolata eltolná a hazugság tilalmát, így anyja parancsára be kellene mennie az apjához, hogy becsapja őt.

A helyzet azonban nem ilyen egyszerű, mivel a szülői tisztelet parancsolatával a Talmud külön témaként foglalkozik:

5 Az ezzel kapcsolatos vitát a *Peszáchim 59b* oldalának magyarázatai között találjuk, ahol a Talmud megfogalmazza, hogy egyenlő erejű tevőleges parancsolatok nem lehetnek képesek egymás felülírására. Ld. még *Háfláá Ketuvot 40a* רלפ"ט, *Minchát Chinuch 90:1* רבזא.

„Apját, anyját mindenki félje, szombatjaimat megtartsátok – én vagyok az Örökkévaló.”
(Mózes 3., 19:3)

A Talmud bölcsei ebből a mondatból azt tanulják, hogy a szülői tisztelet nem írhatja felül a szombattartást. Ha a szülő a gyereket a szombat megszegésére szólítja fel, akkor annak nem szabad engedelmeskedni. Így magyarázzák a fenti tórai mondat végét: „én vagyok az Örökkévaló” – az én tiszteletemre mind a szülő, mind a gyerek kötelezve van (Bává Mecia 32a).

Sőt, a Talmud, majd a *Sulchán Áruch* ezt az elvet fokozatosan minden más törvényre is kiterjeszti:

„Ha azt mondja neki az apja, hogy szegjen meg egy tórai parancsolatot, akár tevőlegest, akár tiltást, sőt, még ha csak rabbini-

kus parancsolatot is, ne hallgasson rá”
(*Sulchán Áruch* JD 240:15)

Eszerint – úgy tűnik – nincsen módunk arra, hogy Jákob döntését igazolni tudjuk. Hiszen ő hallgatott anyjára, és látszólag megszegte a „*hazug beszédtől távol légy*” tórai tilalmát!

Ha azonban alaposabban megnézzük, azt találjuk, hogy a Talmud ezt a mondatot kifejezetten bíraskodással kapcsolatos törvényekre vonatkoztatja. Nem kevesebb mint 16 elvet tanul ebből a mondatból (*Sevuot* 30b-31a).

Mindezzel együtt, az, aki a bíróságon kívül mond valótlan, az ugyan ezt nem jól teszi, különösen, ha nem tudja cselekedetét meggyőzően igazolni. Azt viszont nem mondhatjuk, hogy akár tórai, akár rabbini tilalmat megszegett volna ezáltal.

Időpontok Budapesten:

Gyertyagyújtás **péntek este:** 15:00 és 15:37 között.

Szombat kimenetele: 16:47.

A *Smá Jiszráelt* olvassuk el legkésőbb szombat reggel 9:20-ig.

A zsinagógában **péntek este** 17:30-tól tanulunk, 18:00-tól imádkozunk.

Hétfő és csütörtök reggel 8:00-kor imádkozunk a *Rumbach utcai zsinagógában*.

Szerda reggel 7:30-kor imádkozunk a *Bét Jehuda zsinagógában*.

Vasárnap és hétfőn (december 1-2): **Kiszlév hónap újholdja.**

A hónap jellege⁶ a zsidó hagyományban: *alvás*.

Szombat reggeli ima a Bét Jehuda zsinagógában legközelebb:

EZEN A HÉTEN! November 30-án, Toldot szombatján⁷ 9:00-kor.

Sábát sálom! Gut sábesz!

6 A *Széfer Jecirá*, az egyik legkorábbi hagyományos kabbalisztikus szöveg, mely az 5. fejezetében a 12 hónapot az ember 12 képességének felelteti meg (beszéd, gondolat, járás, látás, hallás, cselekvés, együttlét, szaglás, alvás, harag, ízlelés, nevetés).

7 Ezen a napon ünnepélyesen a Tórához szólítjuk **Szabó Tamás Bendegúzt (Ávrahám ben Ráchel)**, aki most kapta meg héber nevét. A különleges alkalomra mindenkit szeretettel várunk!